

TÜRKİYE'DE VE DÜNYADA İNSAN HAKLARI HABERCİLİĞİNİN OLANAĞI

PROF.DR. ÇİLER DURSUN

Ankara Üniversitesi
İletişim Fakültesi

Haber Nedir?

- ◆ Haber, dünyaya ve insana dair kurucu rolü olan bir anlatıdır.
- ◆ Toplumsal ilişkiler alanında olup bitenlerin izini bulabileceğimiz bu anlatı, gücün türlü uygulamalarının açık ya da örtük sahnesidir.
- ◆ Dünyanın nasıl bir yer olduğunu, insanın insanla, insanın –şeylerle ve şeylerin birbirleriyle ilişkilerinin ne olduğunu nasıl süregittiğini sergileyen ve inşa eden metinlerdir.

Haber Nedir?

- ◆ Toplumsal ilişkiler alanındaki güç uygulamalarını, doğal, normal, meşru ve ezelden ebede süren birer hareketmişçesine de yeniden üretirler.
- ◆ Ezen ile ezilen arasındaki ilişkiyi eleştiren bir tarzda bile sunsa, haber, ikisi arasındaki bağıntıyı yeniden ürettiği için doğallaştırmayı sürdürür.
- ◆ Çünkü güç uygulamalarını eleştirerek temsil edişleriyle, kaçınılmaz olarak, onlara bir *varoluş* kazandırırılar.

- ◆ Haberle dünyaya bu yönelimimiz, başkalarının deneyimlerini belirleme gücü olanların pratiklerinin bir ürünüdür.
- ◆ Yani **haberle dünyaya yönelimimiz** yapılandırılmıştır.
- ◆ Dolayısıyla haberci, kendi etkinliğinin doğasının ya da ne'liğinin farkına vardığı ölçüde **etik** bir anlayış geliştirebilir.

Haber, bir dünya bilgisidir.

Haber, toplumsal bir refleksiyondur.

- ◆ Haber, toplumun/toplumsalın kendi üzerine düşünümüdür; kendisini düşünümüdür.
- ◆ Toplumsal, haber aracılığıyla, kendisini yapılandırarak bir kendilik (entity) olarak algılar.
- ◆ Toplumsal, kendi bilincine (farkındalığına) haber temsilleri boyunca varır.
- ◆ Toplumsalın kendi bilgisini, ne'liğini edinebilmesinin bir ortamıdır haber.
- ◆ Haberde karşısına çıkan olumsuz içerikler, toplumsala kendi pozitivitesini vermektedir.

Haberin İnsan Hakları ile Bağlantısı

İki Yönlüdür:

- ◆ 1) **Dolaylı ve Örtük Bağlantı:** Haberler, hayatlarını ve kendilerini temsil ettiği, gösterdiği, sergilediği insanların **varoluşlarına** ciddi bir **müdahalede** bulunan metinlerdir. Belirsiz ve ele geçmesi, izlemesi zor bir müdahaledir bu.
- ◆ 2) **Doğrudan ve Açık Bağlantı:** Haberler, insanların evrensel haklarıyla ilgili **temsil stratejileriyle**, hak kavrayışımızı ve insan haklarına ilişkin algılayışımızı sorunlu hale getiren metinlerdir. Belirgin ve kolaylıkla izlenebilir bir müdahaledir bu.

2 Bağıntının Sunduğu 2 Manzara

- ◆ 1) **Karamsar Manzara:** Haber ve insan hakları arasındaki dolaylı ve daha örtük bağlantıda belirmektedir. Varolan sınıf, cinsiyet, ırk, etniklik ve din gibi ayrımlara dayalı kurulu güç ilişkileri yapısında, üzerine güç uygulanan tarafla güç uygulayanların *yer değiştirmesinden* daha köklü bir şeyin gerçekleşmesi **olanaksızdır**.
- ◆
- ◆ 2) **Görece İyimser Manzara:** Haber ve insan haklarının doğrudan ve açık bağlantısından kaynaklanmaktadır. Varolan yapıda gücü uygulayanları sınırlandırmak, (sınıfsal, etnik, toplumsal ve dinsel) tahakküm biçimlerini ters yüz etmek ve çeşitli tabiyet koşullarını “insanileştirmek” (humanize) isteniyorsa, bu **olanaklıdır**.

Hak Haberciliğinin Gelişebilmesi İçin

- ◆ İnsan haklarına dayalı bir habercilik yani haklar haberciliği, sadece günümüzde evrensel geçerlilik kazanmış insan haklarıyla ilgili konuları ve sorunları öne çıkararak değil, habere konu olan *her şeyin* insanla ve insan hakkıyla zaten *içsel olarak bağlantılı* olduğunu fark ettiği ölçüde gerçekleştirilebilir.
- ◆ Yani haber ve habercilik ile insan haklarını *birbirine dışsal bir ilişki/bağıntı* ile ele almak, hak ve habercilik arasında yalnızca doğrudan ve açık bağlantı düzeyinde bir şeylerin farklılaşmasına yol açabilir. Bağıntının kendisini değiştirmez.

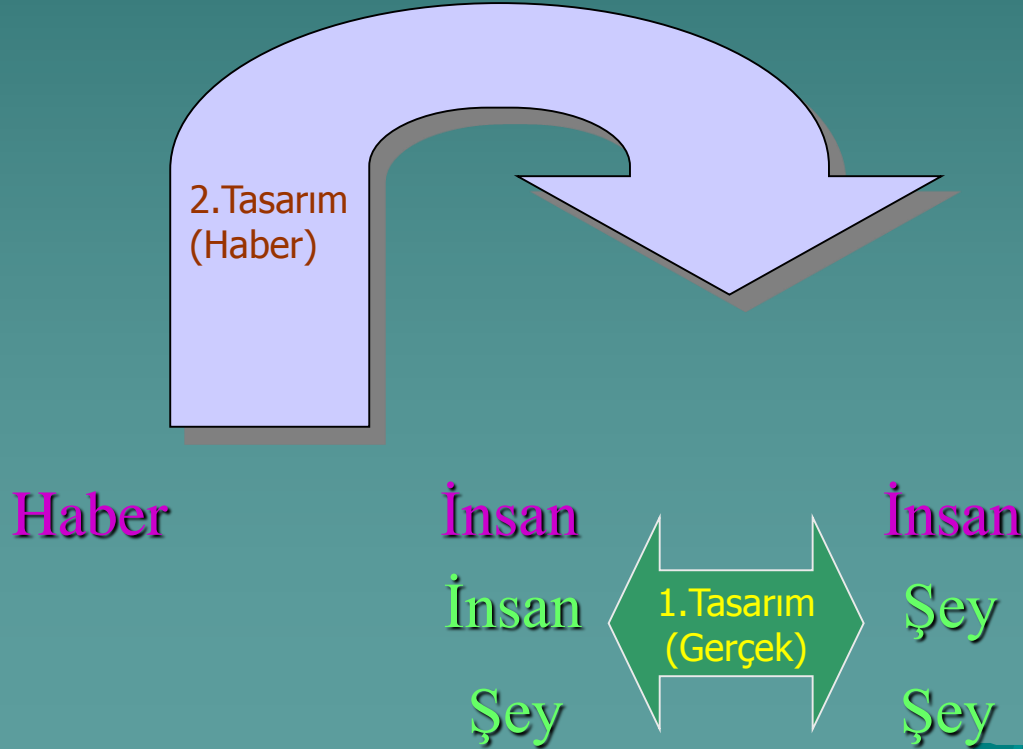
Haberi ve Hak Nosyonunu İçkin Bir Bağlantıda Kavramak İçin Gereken Koşul

- ◆ Habercinin/gazetecinin kendi yaptığı işin doğasına dair bir öz-farkındalık geliştirmesidir.
- ◆ Bu özfarkındalık haberin bir dünya bilgisi olarak:
 - a) gerçek ile **kısmi bir karşılaşma** ortamı olduğu
 - b) insan ile gerçeklik arasındaki **bağı** kurduğunu
 - c) **gerçek** dediğimiz şeyin, insanların toplumsal dünyada birbirleri arasındaki ilişkilere dair geliştirdikleri, inandıkları ve savundukları çeşitli **imgesel tasarımlar arasındaki mücadelede** ortaya çıktığını bilmeyi gerektirir.

- ◆ Toplumsal, politik, kültürel, ekonomik boyutları olan bu farklı tasarımlar veya tahayyüller arasındaki mücadele ise boşlukta değil, verili güç ilişkileri zemininde sürmektedir.
- ◆ Yani gerçeğin yaratımı, gücün hareketlendirdiği bir alanda olup bitmektedir.
- ◆ Öyleyse gerçek, halihazırdaki güç ilişkilerince kurulur.
- ◆ Gazetecinin kendisini bu verili alanından azade ve gerçeği “olduğu gibi yansıtabileceğini” zannettiği bir üst bakış noktasında görmesi, çağımız haberciliğine dair yapılabilecek en naif anlatımlardan biri olmaya mahkumdur.

Gerçekliğe Dair Bir Tasarım Olarak Haber:

- ◆ Bu dünyaya dair zihnimizde oluşturduğumuz tasarımları şekillendirir.
- ◆ Yani tasarımlara dair bir tasarım, ikinci dereceden bir tasarımdır haber.

Haber ve Kimlik Bağlantısı

- ◆ Her tasarım, onu tasarlayan kimliklerin kendi varoluşlarına özgü çıkarları savunmayı amaçlar.
- ◆ Her kimlik, toplumsal ilişkiler alanında kendi varlığını sürdürmek, mümkünse eğer gücünü arttırmak, kendi kısmi çıkarını genelleştirmek ve yaygınlaştırmak üzere, kendi kimliğinden emin olmak üzere söz konusu gerçeklik tasarımlarını oluşturmaya uğraşır.
- ◆ Toplumsal alanda kimin kim olduğu, farklı konumların birbirlerine göre durumları tanımlanır ve yeniden üretilir.

- ◆ Haberin bu öznitelikleri, gazetecinin farkında olmaksızın insan hak ve özgürlüklerini açık veya örtük çiğnemesine yol açmaktadır.
- ◆ Çünkü gazeteci, habere konu ettiği kişilerin, olabildiğince çok yanıyla kavranması ve onların **yapı bütünlüğünün tanınmasıyla** ilgili herhangi bir kaygı duymamaktadır.

- ◆ İnsan hakları, temelini insanın değerinde bulur.
- ◆ İnsanın değeri ise onun bir sayıdan fazla bir şey olmasıyla, onun hiçbir şekilde araç olarak kullanılmamasıyla, kendi yapı bütünlüğüne sahip olmasıyla ilgilidir.
- ◆ Habere konu olan insanların yapı bütünlüğü kolaylıkla gözardı edilmektedir.

Hastanede sınıf ayrımı

SAMSUN'da Sağlık Bakanlığı'nca hastane polikliniklerine asılan duyuru, vatandaşların tepkisine neden oldu. Hastane polikliniklerinin camına asılan 'Tüm Sağlık Bakanlığı Kurumlarında' başlıklı yazıda, 'Özürlü vatandaşlar, adli vakalar, sağlık personeli, hakim ve savcılar, öncelikli muayene ve tetkik hakkına sahiptir' denildi. Hastalar ve hasta yakınları ise yazı karşısında, "Bu nasıl bir iş. Biz neyiz, sınıf ayrımcılığını devlet yaparsa biz ne yapalım. Sağlık personeli, hâkim ve savcıların bizden daha öncelikli olmalarını kınıyoruz" diyerek uygulamayı protesto ettiler. İl Sağlık Müdürü Mehmet Kılınç ise, konunun kendileri ile bir ilgisi olmadığını belirterek, "Bu bakanlığın bir genelgesi. Tabii ki, öncelikle acil vakalar muayene olacaktır. Ancak bu tür yerlerde hâkim, savcı gibi acil işi olan insanlara öncelik tanıyoruz. Burada kesinlikle bir art niyet olduğunu düşünmüyoruz" diye konuştu.

TÜM SAĞLIK BAKANLIĞI KURUMLARINDA:

- * ÖZÜRLÜ VATANDAŞLAR
- * ADLİ VAKALAR
- * SAĞLIK PERSONELİ
- * HAKİM VE SAVCILAR

ÖNCELİKLİ MUAYENE VE TETKİK HAKKINA SAHİPTİR

■ Davut AKTAŞ, DHA

İZİN ÇIKTI

■ Aşkın Nur Yengi, oyuncu sevgilisi Haluk Bilginer istemediği için 4 aydır gelen teklifleri geri çeviriyor, sahneye çıkmıyordu. Sonunda Osmanlı İmparatorluğu'nun son padişahı Vahdettin'in torunlarından Halil Özbaş'ın Sirmen Perinçek ile evlendiği düğünde şarkı söyleyen Aşkın Nur Yengi, 600 özel davetliye unutulmaz bir müzik ziyafeti sundu. Yengi'nin beline yaptırdığı renkli çiçek desenli dövmesi geceye katılanların gözünden kaçmadı. ■ DHA

Hak Haberciliği Olanaksızdır. Çünkü:

- ◆ **Haberin zaten kendisi**, içeriği ne olursa olsun **biçimsel olarak**, insanın yeryüzünde varoluşundan kaynaklanan değerine ve kişilik bütünlüğüne yönelik başlıbaşına **bir ihlal metnidir**.
- ◆ Haberci, habere konu olan bütün taraflara “seni kendi geçmişinden, yaşantından soyutlayacağım; senin oluşmuş bütünlüğünden işime yarayan parçaları seçip alacağım; seni önceden hazırladığım kategorilere yerleştireceğim; seni adlandıracağım; seni kendini etraflıca ifade edemez kılacağım yani kısacası seni dilsizleştireceğim ve dilin ve sözün ben olacağım” diyerek **insanın varoluşunu ihlal, imha ve iptal eden** bu metinleri farkında olmaksızın yapmaktadır.

- ◆ İşte bu düzey, yani insanın varoluşundan gelen değeri karşısında haberin ne yaptığı ve ikisi arasındaki örtük ilişkideki ihlaller, kanımca en zor değiştirilebilir olandır.
- ◆ Artık burada hak ihlallerinin önüne geçmenin pek olanağı yoktur. Çünkü bu düzey, haberin bugüne kadar bildiğimiz şeyden başka bir şey olmasını gerektirir.

Hak Haberciliğinin Gerçekleşmesi İçin Haber, Haber Olmamalıdır:

- ◆ Yani örgütlü, kurumsal yapısının çözülmesini;
- ◆ haber tanımının alt üst olmasını, mesela en sıradan insanın günlük hayatına dair sözünün bir “dünya bilgisi” olması ve bir değere sahip olmasından ötürü haber olarak karşımıza çıkmasını ,
- ◆ yahut ritminin ve temposunun değişmesini; derinliksiz ve yüzeysel bir çeşitlilik yerine belki de derinleştirilmiş tek bir anlatının haber olmasını;
- ◆ kısacası gözümüzü dünyaya açtığımız andan itibaren bize verili olan **habere dair bütün verilmişliklerin reddini** gerektirir.